

Sædelighedsquiz

Svarark

1. I middelalderen var det ikke nødvendigt at blive viet, så mange par levede ugifte sammen. Med reformationen skete der en stramning om samlivet, og det blev pålagt samlevende at blive gift. Hvad skete der, hvis man ikke fulgte reglerne?

Svaret er b: Man risikerede bandlysning af kirken, og bøder eller fængselsstraf i tilfælde af at samkvemmet resulterede i børn.

Mens det i middelalderen var forholdsvist almindeligt for folk at bo ugifte sammen, medførte reformationen nye boller på suppen. Hvor det før var mere nødvendigt for eliten at blive gift, for at cementere alliancer, blev det nu nødvendigt for samlevende at blive ægtet. Den danske konge blev kirkens overhoved i Danmark, og der skulle laves nye regler for ægteskabet i forbindelse med overgangen til protestantismen. Den danske lovgivning fulgte de lutherske idealer om ægteskabet som den eneste institution for legitimt samkvem. Dette ses blandt andet af Christian d. 5.s danske lov fra 1683, som også beskriver straffen for ikke at overholde loven. Først skulle forbryderne advares af præsten, bagefter dette straffes af myndighederne. Præsten skulle give dem en bestemt rum tid til at blive gift, og hvis de ikke overholdt dette påbud, måtte præsten nægte dem deltagelse i nadveren. Hvis de stadig ikke blev gift, blev de bandlyst. Børn født udenfor ægteskab var bevis på lejemål, der skulle straffes med bøder eller fængsel.

2. Hvad var ægteskabets formål?

Svaret er a: At lave legitim børneavl.

Ægteskabets formål var at lave legitim børneavl, og dermed at have en legitim ramme for sex. Manden var herre i eget hus, og alle andre var underlagt ham, selv konen. Langt de fleste ægteskaber blev indgået af nødvendighed og pligt, så kærlighed som vi kender den i dag spillede ikke en betydelig rolle. Kærlighed blev endda betragtet som farlig og forførende, fordi den kunne være med til at lede folk fra den rette sti. På en gård var det f.eks. nødvendigt at have både en mand og en kvinde i huset, hvis ens overlevelse skulle sikres. Derfor kunne der være stor aldersforskel på ægtefolkene, især hvis det var den enes andet ægteskab. Hvis ens kone eller mand døde, blev man gift indenfor et år efter, når man havde fundet en passende erstatning. Typisk gik der omkring 3 måneder.

3. Hvad var reglerne for sex før ægteskabet?

Svaret er b: Sex før ægteskab var forbudt, og kunne resultere i bødestraffe.

Hvis man havde sex uden for ægteskabet, blev det betegnet lejemål. Dette var en forbrydelse, og skulle selvfølgelig straffes. Generelt blev der dog ofte først gjort noget ved det, hvis det illegitime samkvem resulterede i børn, der blev kaldt uægte. Forbryderne blev først straffet økonomisk: manden skulle betale 24 lod sølv, mens kvinden skulle betale det halve og begge skulle skrifte (dvs. fortælle om det offentligt) i kirken. Hvis de involverede parter ikke havde råd, blev bøderne fastsat efter indkomst, og ofte fængsel oveni. Hvis de derimod blev gift, skulle manden betale 4 ½ lod sølv og kvinden det halve, samtidig med at skriftemålet forsvandt. Hvis kvinden var uberygtet (at hun ikke tidligere var dømt for lejemål) gjaldt disse regler, og en mand der havde lejemål med tre uberygtede kvinder, risikerede at blive henrettet.

Hvis det derimod var berygtede (dømt for lejemål) kvinder, skulle han blot betale en bøde og have en korporlig straf (f.eks. piskning). Hvis en kvinde havde lejemål tre gange, skulle hun straffes ved kagen, dvs. piskes offentligt.

4. Hvor mange procent af brudene var gravide ved brylluppet i 1700-tallet?

Svaret er c, ca. 40 %.

Ca. 40% af brudene i 1700-tallet var gravide ved deres bryllup.

5. Hvordan "datede" man typisk på landet indtil slutningen af 1700-tallet?

Svaret er a. Man deltog i ungdomslaug og legestuer, og håbede på at finde en partner her. For at finde en partner, var der forskellige muligheder. Man kunne selvfølgelig være trolovet fra en tidlig alder, men dette gjaldt oftest eliten, frem for den jævne landbefolkning. Der var også den mulighed, at andre kunne hjælpe en med at finde den rette. Men typisk fandt man en passende ægtefælle ved at deltage i ungdomslaug og legestuer, der dog var ildeset af kirken og kongen. I ungdomslaug og legestuer deltog de unge ugifte, der var gamle nok til at indgå ægteskab. Dvs. de deltagende har været fra 14-30 år, hvor en overvægt af de ældste deltagere har været mænd. De fleste blev ikke gift før de nåede omkring denne alder (i hvert fald ikke mændene), for økonomien skulle først være i orden. I ungdomslauget øvede man sig på livet som ægtefolk. Man blev tildelt en fast partner, ofte på en halvårlig basis, som man fulgtes med til fester eller lignende i landsbyen. Mændene kunne gå på "nattefrieri" hos deres partner, hvor de øvede sig på det fysiske samvær. Man måtte ikke have samleje, og skulle melde sin tilstedeværelse, hvis nogen kom til døren. Til gengæld måtte de unge tale sammen, tage dele af tøjet af samt kysse og kramme hinanden. I løbet af december holdt man legestuer, også kaldet julestuer. Det blev holdt forskellige steder fra gang til gang, og man spiste hjemmefra. Til gengæld drak man tæt, og legede vovede lege med hinanden. F.eks. blev der gjort nar af vielsesritualet, hvor en karl "viede" ugifte par, eller der blev trillet julekage, hvor en pige og en karl lagdes påklædte oven på hinanden, på et bord. Resten af selskabet æltede eller skubbede så de to godt og grundigt sammen. Den kendte børneleg "blindebuk" stammer også fra julestuerne, og en kendt leg var også julebukken. Her klædte en karl sig ud som en buk, og kom ind i stuen, hvor han sladrede om alt og alle. For at takke bukken, skulle man hælde alkohol i hans mund. Både kongen og kirken forsøgte at stoppe disse legestuer, og de blev endda forbudt i 1629 gennem Christian d. 4.s forordning, som senere blev indført i Danske lov fra 1686. Det var nemlig kongens pligt at få befolkningen til at opføre sig anstændigt, men det har nok talt lige så meget med, at dronningen var ham utro på en julestue, mens kongen var i krig. Dette hjalp dog ikke stort på befolkningens opførsel, og legestuerne døde først ud omkring midten af 1800-tallet.

6. Hvad var straffen for hor (seksuelt samvær med andre end ens ægtefælle)?

Svaret er c. Man fik så store bøder som muligt, og risikerede henrettelse efter 3. gang.

Hor var betragtet som en forfærdelig forbrydelse, endda værre end lejemål. Første gang blev man straffet så hårdt som muligt på økonomien. Anden gang skulle man igen straffes på økonomien og landsforvises. 3. gang blev man henrettet, hvor manden fik hugget hovedet af og kvinden blev druknet i en sæk. Hvis der til gengæld var tale om dobbelthor, hvor begge parter var gift, fik de kun 1. advarsel. Derefter blev de henrettet.

7. Hvordan så man på prostitution i slutningen af 1800-tallet?

Svaret er b. Det blev anset for at være et nødvendigt onde, for at hjælpe med at tøjle mænds ustyrlige lyster.

Der var delte meninger om prostitution i 1800-tallet, og mens nogle mente, at det burde bekæmpes, så andre det som et nødvendigt onde. Det var nemlig bredt accepteret, at mænd havde lyster, som ikke lod sig styre, og at disse lyster hellere skulle tilfredsstilles af prostituerede end af sædelige kvinder, bl.a. for at passe på de gifte kvinder og for at undgå voldtægter. Prostitutionen var teknisk set ulovlig, men det blev set igennem fingre med, når kvinden fulgte en række regler for offentlige fruentimmere (prostituerede). Kvinderne blev holdt øje med i politiets journaler, og de skulle undersøges af en beskikket læge 2 gange ugentligt. De skulle derudover være bosat (i hvert skulde salget foregå) i bestemte bygninger, og en evt. flytning skulle godkendes af politiet. Der var også regler for, hvor de måtte reklamere eller trække. Denne udvikling kom bl.a. af frygten for kønssygdomme som syfilis, der dengang var uhelbredelig. Hvis kvinder ikke fulgte reglerne, eller blev skrevet ud af bøgerne, blev de straffet for prostitution. Før i tiden havde det været ulovligt at købe sig til sex, men med denne udvikling blev der ikke længere lovgivet om det. Udviklingen medførte altså, at kvinden stod alene med ansvaret. I samtiden var der dog også diskussioner om, hvorvidt dette var retfærdigt, og om det var retfærdigt, at det kun var de prostituerede der skulle undersøges for kønssygdomme. Der kom også mange klager over de prostituerede, og borgerne brød sig ikke om at se dem i bybilledet. Dette samt uretfærdigheden mod kvinderne og usædeligheden af prostitutionen var medvirkende til, at flere kæmpede mod prostitutionen. Der fandtes også flere foreninger, der søgte at hjælpe de prostituerede med at få en anden levevej. Endelig i 1906 kontrollen af de prostituerede ophævet, og politiet skulle derfor påbyde kvinderne at finde et andet arbejde. Blev de taget i prostitution fik de 7 dage til at finde et andet arbejde, ellers blev de straffet. I 1999 kom der en lovændring, så prostitution ikke længere er ulovligt, ej heller er det ulovligt at købe sex.

8. I starten af 1900-tallet var sex uden for ægteskab ikke længere en forbrydelse, men var det socialt accepteret?

Svaret er a. Nej, det var stadig socialt uacceptabelt for unge kvinder at være seksuelt aktive før ægteskabet. Lidt anderledes så det ud for mændene.

Mens mænds sidespring og seksuelle debut før ægteskabet blev betragtet som værende forholdsvist normalt, og i hvert fald sjældent set ned på, så var det stadig meget socialt uacceptabelt for kvinder at være seksuelt aktive før ægteskabet. Der var dog delte meninger om mænds sex uden for ægteskabet, hvor nogle talte for, at alle burde holde sig til sex indenfor ægteskabets grænser, men langt de fleste så ikke et problem i det. Kvinderne skulle derimod stadig holde sig på dydens sti, og være jomfru indtil ægteskabet. Ellers var kvinden betragtet som værende vanæret eller endda ødelagt. Der udkom i samtiden mange bøger om gode råd til moralsk livsførelse, f.eks. den kendte Takt og tone skrevet af Emma Gad i 1918.

9. Hvad var holdningen til selvbesmittelse, altså onani?

Svaret er c. Onani blev betragtet som værende skadeligt for krop og sjæl.

Man mente, at onani medførte et ringere legeme og et dårligere udseende, samt at sjælen blev fordærvet. En stor del af den mandlige kraft mentes nemlig at være indeholdt i sæden, så ved onani blev den spildt. Der findes endda mange eksempler på, at børn eller unge blev indlagt på f.eks. sanatorier, for at stoppe deres onani. Her blev de spændt fast til sengen om natten, ved at binde store læderluffer om deres hænder.

10. Prævention, seksual oplysning og kvinders ret til frivilligt moderskab blev diskuteret kraftigt i starten af 1900-tallet, og allerede i slutningen af 1800-tallet blev der reklameret for produkter, der havde med seksualitet at gøre. Det blev dog betragtet som anstødeligt at reklamere direkte for disse produkter, og sælgerne var derfor nødt til at være kreative. Hvad dækker f.eks. "franske artikler" eller "franske varer" over?

Svaret er c. Kondomer.

De franske varer eller artikler dækkede over kondomer. I annoncer og på skilte blev kondomerne kaldt dette, fordi censuren ulovliggjorde direkte reklame af dem, da det kunne krænke den offentlige blufærdighed.

11. I forbindelse med denne debat opstod også spørgsmålet om abort, der i århundreder havde været ulovligt og før 1800-tallet forbundet med dødsstraf. Hvornår kom den første abortlov?

Svaret er a. I 1937.

Den første abortlov kom allerede i 1937, men den dækkede ikke bredt. Loven omfattede kun specifikke tilfælde, herunder graviditet som følge af incest eller voldtægt, en for kvinden livs- eller helbredstruende graviditet, eller en graviditet, hvor barnet havde stor sandsynlighed for psykisk sygdom, mental retardering, epilepsi eller alvorlig uhelbredelig fysisk sygdom. Mange kvinder fik derfor foretaget illegale aborter ved uønsket graviditet, f.eks. hos den berømte og berygtede Dr. Leunbach, der udførte aborter ved forespørgsel på hans klinik. I 1973 blev aborten gjort fri, således at enhver dansk kvinde kan få foretaget en abort før udgangen af 12. graviditetsuge.

12. Homoseksualitet havde længe været ulovligt, og betragtet som naturstridigt. Derfor var straffen ofte døden. I løbet af 1900-tallet ændredes holdningen til homoseksuelle, og gennem hele århundredet blev det fuldt afkriminaliseret. Hvornår blev homoseksuel sex lovligt?

Svaret er b. I 1930.

Homoseksuel sex var gennem mange århundreder blevet straffet med døden, da det blev betragtet som naturstridigt. Denne straf blev tidligt eksekveret efter Det Gamle Testamente, der anviser dødsstraf for handlingen. I løbet af 1800-tallet ændrede holdningen sig, og man blev ikke længere straffet med døden for forbrydelsen. Lægerne begyndte nemlig at opfatte homoseksualitet som medfødt, noget som man ikke selv havde magt over at stoppe. Dog var det stadig ulovligt for homoseksuelle at have sex, og man var især bange for, at ældre homoseksuelle mænd skulle omvende yngre mænd til homoseksualitet. I 1930 blev det så endelig lovligt for homoseksuelle at have sex med hinanden, men den seksuelle lavalder var højere end for heteroforhold, og de homoseksuelle blev stadig set ned på samt ilde behandlet af samfundet generelt. I Danmark blev homoseksualitet fjernet fra listen over psykiske sygdomme i 1981, og i 1989 blev det lovligt for homoseksuelle at blive viet på rådhuset, som det første land i verden. Det skal nævnes, at de tidlige regler især kun gjaldt for mænd, eftersom kvindelig homoseksualitet blev betragtet som ikke eksisterende, fordi man ikke mente, at kvinder havde en seksualdrift eller seksuelle lyster. Man var derfor heller ikke bange for, at homoseksuelle kvinder skulle sprede homoseksualiteten på samme måde som mændene. Mænd blev derfor mistænkt og risikerede straf, hvis de boede sammen, mens to kvinder, der boede sammen, ikke vakte mistanke. Dette ændrede sig dog i starten af 1900-tallet, hvor man blev klar over, at kvinders homoseksualitet også var en realitet, såvel som en begyndende anerkendelse af kvinders seksualdrift.

13. I 1944 udkom overlæge Axel Toftes bog Seksuel Hygiejne, der var særdeles udbredt og velanset. Hvad angav Axel Tofte mon som grund til, at kvinder var homoseksuelle?

Svaret er a. Manglende kønslig tilfredsstillelse i ægteskabet eller et ulykkeligt ægteskab. Overlægen Axel Tofte mente, at manglende kønslig tilfredsstillelse i ægteskabet eller et ulykkeligt ægteskab kunne lede til at kvinder blev homoseksuelle. Der var altså ikke samme accept af, at kvinders homoseksualitet kunne være medfødt. I samme beskriver Axel Tofte kvinder således: ”Som i legemsbygningen udvikler Kvinden sig ogsaa mindre i aandelig Henseende end Manden og er i flere Retninger beslægtet med Barnet”. Der gik altså stadig en rum tid, før kvinder og deres seksualitet var ligestillet med mandens.

Kilder og evt. ideer til videre læsning:

<https://www.historiefortaellerne.dk/post/giv-mig-kun-et-kys-det-er-jo-jul>

<https://videnskab.dk/kultur-samfund/julelege-var-en-synd>

<https://historielab.dk/til-undervisningen/kildebank/koen-og-seksualitet/4-koen-tid/>

<https://historielab.dk/til-undervisningen/kildebank/koen-og-seksualitet/1-kaerlighed-kunst-censur/>

<https://historielab.dk/til-undervisningen/kildebank/koen-og-seksualitet/2-aegteskab-kaerlighed-konsekvenser/>

<https://historielab.dk/til-undervisningen/kildebank/koen-og-seksualitet/3-paa-kanten/>

Lavet af Glud Museum 2023